

Він, не перестаючи думати про Пампущенка й Олесю, попрямував до батьків. Був холодний різкий вітер, і, щоб не змерзнути, треба було якомога швидче йти. Крім того, коли Модест і Олеся оповідали про Пампущенка, йому згадувався Стьопка, який годині о четвертій зустрівся йому біля воріт дому Робацьких. Стьопка не помітив Вадима, бо був якийсь весь розхристаний, піднятий, а на тупому лиці горіла зла рішучість. Тоді Вадим не дуже над тим роздумував, але тепер йому стало трівожно. Очевидно, той вигляд Стьопки мав зв'язок з Пампущенком. А раз так, то лють цього дегенерата могла вилитись на тих, що найменше мав змоги боронитись від неї. Рука Вадима з якоюсь славною ненависти стискувалась при одній думці, що той паскуда щось учинить з старими.

В великих сінях сиділа покоївка Тепи. Як тільки вона побачила Вадима, зараз же встала й хутко пішла йому наперейми.

— Вас Степанида Макаровна до себе просять... — проговорила вона поспішно й з таким чудним виразом, що Вадим зразу зупинився й різко, трівожно сказав:

— Щось сталось... у нас?

— Ні, нічого не сталось. А тільки просили, як ви прийдете, зайти до їх.

Вадим ще раз пильно глянув на покоївку й повернув до Тепи рішучим і непокірним кроком.

Тепи ходила по своєму салоні в темно-синій шовковій сукні, яка на пукатостях одливала фіолетовим світлом.

— Що сталось? — зараз же спитав Вадим грубо й нетерпляче.

Тепи зупинилась і з понурим здивованням мовчки зупинила на йому очі. Вони в неї тмяно й хмуру горіли; під ними темніли круги, лице було бліде, трохи ніби запале, але від того було немов одухотворене й ще краще.

— З моїми щось сталось? Так? — спитав Вадим. — За тим кликали?

— Нічого з вашими не сталось і не за тим кликала, — рівно й чудно відповіла Тепи, не зводячи з його очей.

Вадим колупнув її коротким поглядом, потім скинув картуза й спитав:

— А за чим же?

— Скажи: ти довго будеш мучить і себе, і мене? — тим же рівним і дивним голосом неголосно проговорила Тепи.

— Мучить? Не розумію. Я нікого не мучу... В чому річ?

Тепи мовчки взяла Вадима за борти плаща й почала скидати з його.

— Я, Тепи, не буду сидіть. Мені треба до своїх зайти.

Але Тепи, нічого не відповідаючи, кинула плащ на стілець, взяла Вадима за руку й повела до канапи.

— Нам треба поговорить. Сідай... — коротко сказала вона.

Вадим пильно поглядав на неї. Сівши, він вийняв папіросу й закурив. Держучи обгорілого сірника, він озирнувся, куди б його покласти, але попільнички не було нігде. Тепи помітила, вирвала сірник і мовчки кинула його на килим посеред хати.

— Ну, в чому ж діло? — пускаючи дим убік і почувуючи ніяковість і жар в лиці від її чудного хмуру-неодривного погляду, якомога діловитіше й байдуже сказав Вадим. — Може, з приводу убийства редактора "Руссаго края"?

— А, к чорту цих ідіотів і мерзотників! — раптово встаючи, з огидою сказала Тепи. — Скажи: ти женишся на Микульській?

Вадим хотів здивуватись, але, глянувши пильніше в лице Тепи, тихо відповів:

— Я сказав вам, Тепо, що на такі теми не хочу з вами говорити.

— Дурниці. Будеш говорити. Будеш, говорю! Я не можу більше. Ти знаєш, скільки я тебе тут жду? З восьми годин ранку. Коли б не прийшов, сама б пішла до тебе вночі. Чекай. Ти слухай. Все вислухай, а тоді будеш говорити. Я з тобою хочу балакати без викрутасів і дипломатії. Сю ніч я провела з Білявським, тим, що ти на автомобілі бачив. Не думай, що він мій любовник, ще ні. З того часу, як я взяла, що ти їдеш, у мене нема любовників. Не того, що... що так ніби люблю тебе. А... другого. Не в тому річ. Чоловік мучиться й безумствує. Знов: не з жалости говорю, а... скучно мені. Пам'ятаєш, я тобі говорила, що нікого, крім тебе, не любила, хоч і мала любовників? Пам'ятаєш? Ти робиш вигляд завжди, що не віриш... Сам віриш, я це знаю. Мені плювають на це, знай.

Вадим знов повів очима, шукаючи попільничку. І знов Тепа вирвала з рук його недокурок і шпурнула кудись вбік. Вадим мовчки дивився на неї.

— А може, й не віриш. З твоїх деяких слів я бачу, ти думаєш, ніби я хочу просто “покорити” тебе. Я не ховаю: люблю владу. Це найкраще, що єсть в життю. Але тут не те. Говорю щиро, повторю. Тут... я сама не знаю, що. Може, це психоз якийсь? Я не можу нічого почувати з мужчинами, ні психічно, ні фізично. І іменно з того часу, як почала тебе згадувати. Я ці роки зовсім тебе не згадувала, а коли згадувала, так так собі, — не до тебе було і... ну, просто нецікаво мені було. Ти бачиш, я отверто й щиро говорю з тобою.

Тепа не сідала, а стояла, трохи перегнувшись до Вадима й спершись одною рукою на спинку стільця.

— Згадала я тебе перший раз вліті, в бесідці, після того, як Ось при Олені Іванівні вираховував, коли ти маєш приїхати. Я пішла в бесідку й от там вперше згадала тебе як слід. І з того часу все... пропало. Раніше мене хвилювали мужчини, я кохала, оддавалась, все що треба. Тепер я тупа, буквально тупа. Фізично тупа! Тут уже не психологія. Я не вірю в те, що любов до одного може здержати фізичний потяг до другого. А виходить, єсть щось, що не тільки здержує, а вбиває. Я до лікарів зверталась. Нічого не нашли, все як слід. Навмисно брала тих любовників, які найбільш мені подобались, — нічого. Огида, нудьга, ненависть. Чекай, чекай... Ти, може, щось думаєш... ваду якусь. Нема ніякої. І в той же час, коли я згадую те наше минуле, пам'ятаєш? — у мене... та от і зараз! — у мене так болюче щемить серце, я так хвилююсь, як в вісімнадцять літ... Коли я прохожу повз ті отелі, де ми з тобою бували, у мене слабнуть ноги, і я готова сісти на тротуарі й ридати. На тебе я не можу дивитись байдуже. Ти мене й смішиш, і злостиш, і мені б сором було б за тебе перед своїми знайомими (ти бачиш, я все отверто говорю!), але разом з цим ти так мене хвилюєш, що я вся слабну й теряю розум. Я через тебе роблю такі дурниці, які просто таки лякають тих, хто мене зна. У мене єсть деяка сила, я це знаю, й мені говорять другі, але тепер її нема у мене. Я не знаю, що те таке. Я знаю тільки одне, що я мушу з тим покінчити. Ти знаєш, я вже три рази плакала з того часу, як ти приїхав! Я зробилась сентиментальна, глупа, мені стало все гидко. Я цілими ночами хожу от тут і все думаю. Злюсь, рву на собі сукні, але хожу й думаю. Ти знаєш, я хотіла тебе покликати коли-небудь в нашу компанію і страшно образить, висміять, просто знищить тебе в своїх очах. І не зробила. Не через те, що тобі не могла зробити цього. А через те, що чула, — все одно не допомогло б. Я б все одно нічого не почувала б з другими і думала б тільки про те, що було десять літ тому назад... Тепер слухай. І я от що рішила зробити. Слухай. Я ліквідую всі свої маєтки, все, й ми з тобою поїдемо кудись. Гроші я тобі віддам. Що хочеш, те з ними й роби. Оддавай на свої партії чи так проживай — мені все одно. Хочеш, я буду теж у вашій партії. Не хочеш — не буду. Хочеш, повінчаємось. Не хочеш — не треба. Говорю серйозно й щиро.

— Вадим при останніх словах аж устав. По голосі, по рухах, по очах Тепи він бачив, що вона дійсно говорила щиро й серйозно. Але вигляд у неї був, як у хворої гарячкою.

— Це неможливо... — нарешті сказав він тихо й неначе злякано.

— Через що?

Вадим схвильовано, розгублено розвів руками.

— Через що ж неможливо? Я брешу?

— Ні, ти не брешеш, але... Господи! Ні, та що тут говорить!

— Та говори! Говори все, не лукав зо мною. Все, все говори. Чого неможливо?

— Та того, що, коли б те сталось, ми були б нещасні люди, — аж твердо скрикнув Вадим.

— Через що? Через що, кажи.

— Через що? Через багато причин...

— Та яких же, не тягни, не муч! Я не видержу такого життя! Так? Не вистарчить сил?

— І це... і... Ну, й те, що причина для такого вчинку з твого боку неважна. Через що ти це зробиш? Ну, через що? Не подобається мужчина? Стрінеш такого, що подобається, й кінець.

— Мені ніщо не подобається! Розумієш? Мені нудно, скучно, тоскно, пусто, гидко, мерзотно! Розумієш?

Вадим глибоко й трудно зітхнув.

— Я нічого не розумію... — сказав він. — Я вірю, що ти говориш щиро, але це... так неможливо, так... дико, що я просто не маю сил вірити. Я думаю, що це у тебе часове, вибух якийсь. Через місяць ти убила б і мене, й себе. Або забрала б свої гроші й вернулась сюди.

Тєпа посміхнулась:

— А ти боїшся, що я тебе вбью?

Вадим з цього питання, з усмішки побачив, що вона й сама про це думала.

— Розуміється, боюсь. Але тут не в цьому питання.

— А в тому, що ти не хочеш? Так? Ти любиш Микульську? Так? Любиш? Будь же зо мною таким щирим, як і я з тобою. Любиш?

Вадим якийсь мент дивився в гарячі божевільні очі Тєпи. Людина з такими очима на все спосібна, навіть на те, щоб побігти й придушить поміраючого скаліченого чоловіка.

— Не знаю... — сказав він, твердо й прямо дивлячись їй в лице.

— Не знаєш? А хотів би женитись на ній? Говори щиро тільки!

— Може, й хотів би!

— Але вона не піде! — глузливо додала Тєпа. — Микульська за якогось Стельмашенка не піде.

— Може, навпаки? — кинув Вадим.

Тєпа зневажливо й, видно, навмисно побільшено засміялась.

— Стельмашенко не схоче Микульську? О, цьому я вже не повірю... Ні, ні, прости, я не те хотіла сказати. Лишімо цей тон. З цим тоном мусимо покінчити. Цих старих тонів у нас більше не повинно бути. Вибач. Я хочу щиро говорити. Я сама вірю, що іменно ти не захочеш, ти не можеш захотіть її. Бо вона повинна зробити так, як я пропоную: все покинути і йти з тобою скрізь. Себто те, що ти мені десять літ тому казав, я це сама знаю. Але я тепер можу зробити, а вона не може. Ти не думай, я все знаю про вас. Навіть те, що вона тебе по голові гладить і ти їй руки цілуєш. Так, так, шпіони, розуміється. Як же інакше? Все знаю, але знаю також, що Олеся Микульська не може бути жінкою Вадима Стельмашенка. Не може й не схоче жінкою, справжньою його жінкою бути. Повінчатись, взять його в свій дім, одягти його, дати йому квартиру, обід, грошей трохи — це ще вона зможе, але більше — ні! Ні, Вадим, я знаю! Знаю напевне!

Тєпа ніби з торжеством і дійсно з непохитною певністю викрикнула ці слова.

— Я й не збираюсь на ній женитись... — хрипло сказав Вадим. — І знаю це й сам.

— Знаєш? Знаєш? Ага, тепер я все розумію. Так, тепер я розумію...

Тепа хутко одійшла убік і почала ходити по кімнаті, закусивши губу й гарячково думаючи.

Вадим дріжачими пальцями витяг з бумажної пачки цигарку й закурив. Сірник він кинув теж додолу.

— Що ж ти розумієш? — глухо спитав він,

Тепа не одповідала, з дзвінком шелестом ходячи з кутка в куток. Потім круто повернула до Вадима, підійшла близько-близько до його, так що груди її надушили на його груди й пахнуло теплотою тіла й духами. Він хотів трохи одсунутись, але вона поспішно обняла його рукою за шию й, так тримаючи, тихо, ніжно, благаючи заговорила:

— Вадю! Почекай... Ну що ти якогось Іосифа строїш? Скажи мені: чого ти не хочеш згодитись на те, що я говорю? Чого?

Вадимові кров почала горіти на щоках і лобі. Знайома, давня хвилююча близість сеї жінки сповнювала його гарячим чадом. Хотілось чи з жагою, чи з ненавистю схопити ці голі упруті руки й здушити їх до гострого колючого болю.

— Вадю! Чого?

— Чекай, Тепо... Я не можу так говорити... Подожди. Зніми руку...

— Не зніму. Говори так! Чого?

Вадим заплющив на мент очі, ніби опановуючи собою...

— Чого? — холодно сказав він, розплющуючи очі і дивлячись в її гаряче, дихаюче на його лице. — Того, що ти сама себе не розумієш. Ти просто хочеш покорити мене. Так, так! Тебе дратує й лютить те, що я не упадаю за тобою тепер, так як колись. Повторяю, ти сама не розумієш себе. Коли б я піддався, покоровився, у тебе б на другий же день усе минуло. От що я думаю. Тепер пусти.

— Ні, не пущу... Все ж таки не пущу. А як не пройде? Що тоді?

І Тепа сама зняла руки, сіла на канапу й, трудно, важко дихаючи, безсило сперлась рукою об сидіння.

— Ослабла... Голова закрутилась. Формений псіхоз.

Вадим пильно дивився на неї. Щоки й чоло горіли все більше й більше. Ноги його теж немов почали ставати важкими й серце, хвилинами все холодніючи, ходило важко, повільно, від чого було аж трудно дихати.

— Сядь коло мене.... — стомлено прошепотіла Тепа.

Вадим знов виняв пачку з папіросами й кінчиками нігтів витягнув цигарку. Пачка здригувалась в руках його і здавалась гарячою.

— Вадю, сядь... Я не буду... Тільки сядь, посидь. Зараз підеш, куди хочеш. Не треба ні про що говорити. Тільки посидь.

В голосі був незвичайний сум, покірність. Вадимові тьохнуло серце жалостю. І зразу ж після цього стало легше, вільніше й теж чогось сумно.

Він підійшов і сів поруч з Тепою.

— Здорово ти мене не любиш, Вадю? Га? — спитала вона тихо.

— Ні, Тепо.

— Можна взяти твою руку?

Вадим узяв її простягнені пальці й слабо потиснув їх. І раптом йому стало дивно: ця жінка була йому рідна! Яка б вона не була, що б вона не робила, вона йому відома вся, він їй також, і цього ніхто й ніщо знищити не може.

— А ненавидиш дуже? — знов спитала вона.

— Ех, Тепо!.. Ну що про те говорить. Не вернеться й не поправиться. А нема ненависти у мене до тебе. Мусіла б бути, а нема.

— Не вірю...

— Не віриш?.. Скажу більше: навіть рідність чую до тебе... І до того, що, знаєш, коли б ти хоч трохи була цей час инчою, ну, хоч такою, як в сей мент, я б міг звернутись до тебе з великим проханням...

— Так? — живо спитала Тепа, аж рівніше сідаючи. — Що ж то за прохання?

— Ні, я тільки так... для прикладу.

— Але яке прохання? Ну, скажи. Ну, скажи, я хочу виконать. Я ж така тепер, що ти можеш сказати. Така?

— Така... Але... Лучше не треба.

— Ні, говори. Ну, говори. Ти ж розумієш, що ти... ти зробиш мені дуже боляче, як не скажеш... Вадю, говори: яке?

Вадим потер ніс, помнявся й з усиллям сказав:

— Хотів попросити у тебе п'ятьсот рублів. Позичить на довгий час.

Тепа, думаючи, широко розкрила очі.

— П'ятьсот рублів? Ти хочеш кудись виїхати?

— Ні, не для цього.

— Правда? Женитись?

Вадим засміявся.

— Я хочу сказати: на жінчину? Кохання?

— Ні...

— А дуже треба?

— Дуже.

Тепа хутко встала й поспішно пішла в другу хату.

— Тепа! — з соромом крикнув Вадим, але вона навіть не озирнулась. Вадим устав, пройшовсь по хаті й, подмухуючи на верхню губу, сів на місце. Тепа не виходила. Вадим знов устав, нетерпляче пройшовся, постояв і знов сів.

Прошло, мабуть, уже хвилини три, як вона вийшла. Спочатку в сусідній хаті звякнув ключ, чувся шелест паперу, стук шухляди, яку замикають, і потім стало тихо, ніби Тепа кудись вийшла чи сиділа непорушне. Нарешті почувся рип стільця, шорох кроків, і в дверях виявилась Тепа. В руці у неї була невеличка книжечка, похожа на записну. Ішла Тепа тепер повільно, пильно дивлячись на Вадима. Зупинившись проти його, вона помалу проговорила:

— А ти можеш мені сказати, навіщо тобі ці гроші? Тільки щиро-щиро!

Вадим бачив зміну в її лиці й, подумавши, одповів:

— Ні, не можу. Коли щиро говорить.

— Через що?

— Через те, що... мені може вийти на зле.

— Ага-а! — протягнула Тепа. — Так. Ну, так знаєш що? Я тобі дам грошей, скільки скажеш, тільки з одною умовою. Добре? А умова моя така. Ти покинеш свій урок у Микульських... Ні, навіть не так. Завтра чи коли хочеш, але швидче я прийду до тебе, а ти на цей час запросиш до себе панну Микульську. Розумієш? Коли вона прийде, коли тільки ввійде до нас у кімнату, ти скажеш: "Ах, це ви? Я вас не можу прийняти. Ідіть собі".

Вадим помалу встав, весь зблідши, й одчинив рота, щоб сказати щось. Але зараз же затиснув уста й тільки дивився на Тепу, яка не зводила з його допитливого ловлячого погляду.

— Я цього не зроблю... — якомога спокійніше проговорив він. — А ваша пропозиція... чи умова... тільки образа мені. І більше нічого. Для того ви й привели її...

— Неправда! — гаряче скрикнула Тепа. — Не для образи. От чекова книжка. Згодитесь — і я в ту ж хвилину, як виженете Микульську, дам вам п'ятьсот рублів.

Вадим шарпнувся, підбіг до свого плаща, схопив його і картуз і повернувся до дверей, щоб вибігти. Але підбігла Тепа й схопила його за полу.

— Чекай!

— Тепа! Пустіть мене, я вам говорю.

— Ага! Не видержав? Не видержав? Так не любиш її? Не знаєш? Готов убить мене за неї?

Вадим озирнувся, мовчки подивився їй в лице, що кривилось сміхом злости й муки, хотів щось інше сказати і замість того проговорив:

— От це й вся ваша... зміна та добрі наміри!

Тепа зареготала.

— А ти й повірив? Серйозно повірив? На партію маєтки? Зароблять буду? Панчохи штопать? Ах ти дурненький, дурненький! Та я тебе за п'ятьсот рублів куплю, а не за маєтки. Тебе й твою Олесю.

Вадим мовчки повернувся й хутко вийшов у сіни. Тут він на мент зупинився, подумав і рішуче пішов у коридор до батьків.